

Stokpaardjes en navelstaarders

De gesubsidieerde filmsector verkeert in een crisis. En dat komt niet alleen door de aflopende cv-maatregel. Zelfs de Raad voor Cultuur, die de staatssecretaris adviseert, kan de problemen niet oplossen.

Gebrek aan visie en zelfreflectie, behoudend, in zichzelf gekeerd, te weinig inhoudelijke en artistieke innovatiedrang en zelden aansluitend bij bredere culturele en maatschappelijke ontwikkelingen: dat is volgens de Raad voor Cultuur de Nederlandse gesubsidieerde filmsector in een notendop. De Deense producent Peter Aalbæk Jensen, die in april in Nederland was, voegde daar nog aan toe dat Nederlandse filmmakers doorgaans drukker zijn met klagen dan met het maken van films.

Dat de Nederlandse filmsector in een crisis verkeert, is niet nieuw. Nederland is stomweg te klein voor een goedlopende filmindustrie. Maar dat het ook aan ideeën ontbreekt, is een ernstiger constatering die daar niet per definitie mee samenhangt.

Op bijna alle vlakken – distributie, vertoning, kwaliteit, kleinschaligheid, versnippering, innovatie en educatie – signaleerde de Raad eerder knelpunten. En hoewel het marktaandeel de afgelopen jaren dankzij het filmstimuleringsbeleid van de overheid van minder dan vijf procent in het midden van de jaren negentig is opgeklommen tot 13,6 procent in 2003 – wat gelijk staat aan ruim drie miljoen verkochte kaartjes – zal ze nooit op eigen benen kunnen staan. Financiën en Economische Zaken willen niet langer meebetalen aan de Nederlandse film, zodat film met ingang van 1 januari 2005 weer een exclusieve Cultuuraangelegenheid wordt, zoals dat ook voor 1999 het geval was. Werd er

de afgelopen vijf jaar dankzij de cv-maatregel nog ruim 275 miljoen euro aan marktkapitaal opgehaald, de komende vier jaar moet de sector zich weer bedruipen met het gebruikelijke basisbedrag van jaarlijks twintig miljoen euro van OC&W, waarvan de waarde door bezuinigingen en niet-gecompenseerde inflatie nog verder afkalf. Tenzij staatssecretaris Medy van der Laan nieuwe middelen in het leven roept, die het wegvallen van de stimuleringsmaatregelen kunnen compenseren. Daarop bestaat vooralsnog goede hoop, misschien wel tegen beter weten – lees bezuinigingsrondes – in.

Bord voor de kop Begin april maakte Van der Laan al 3,5 miljoen euro vrij ter compensatie van de 6,8 miljoen euro die voor de publieksfilm was weggefallen. De Raad reserveerde zelf alvast zevenhonderdduizend euro extra voor de productie van artistieke films en beval aan om dat bedrag met nog eens 2,5 miljoen euro te verhogen zodra daar bij OC&W geld voor is. Hoewel de Raad het niet tot zijn taak rekent het gat op te vullen dat het aflopende economische beleid achterlaat, schetst hij nieuwe mogelijkheden om de Nederlandse film vooruit te helpen.

Toverwoord daarbij is 'generiek cultuurbeleid', zoals dat voor de letterensector bestaat. Raadslid Suzanne van Voorst legde onlangs uit dat de term verwijst naar het spiegelbeeld van het specifieke cultuurbeleid dat in de

Cultuurnota is neergelegd. Het verband met letteren ligt – naast een bedrag voor leesbevordering – in het hogere BTW-tarief en de vaste boekenprijs, waarvan de opbrengsten in de eigen sector worden gestoken. Volgens filmbeleidsmedewerker Ernest Slot van OC&W studeert men momenteel op vergelijkbare mogelijkheden voor de filmsector.

Het gebrek aan innovatiedrang dat de Raad signaleert, is daarmee echter niet opgelost. Sterker nog: de voorstellen die de werkgroep filmstimuleringsbeleid eind april in een brief naar staatssecretaris en kamerleden stuurde als mogelijk alternatief voor de wegvallende stimuleringsmaatregelen, zijn een staaltje bord-voor-de-kop om u tegen te zeggen. Want nadat staatssecretaris Wijn al vóór de jaarwisseling had laten weten niet langer trek te hebben in een vervolg, en ondanks het afgemeten 'njet' dat Financiën en Economische Zaken op maandag 8 maart de wereld instuurden, presteerde de groep het tóch om wéér een beroep te doen op het treffen van fiscale maatregelen, waarvan de slagingskans bij voorbaat op nul mag worden ingeschat. Nieuw is wel dat de sector onderzoekt of distributeurs en bioscoopexploitanten bereid zijn om extra geld vrij te maken voor het uitbrengen van Nederlandse films, maar de uitkomst daarvan staat nog niet vast.

Terug in hun hok Zolang het nieuwe, generieke beleid er niet is – de derde dinsdag in september komt daarover uitsluitel – moet de sector het stellen met de specifieke adviezen van de Raad, die de basis vormen voor het door Van der Laan te formuleren filmbeleid. Wat daarbij opvalt, is dat het Filmfonds, het Filmmuseum en de grote filmfestivals terug worden gestuurd in hun hok. Het Filmfonds moet zijn bemoeienis met vertoning en programmering, zoals bij het Docuzone-project, terugdraaien en zich richten op zijn kerntaak op productiegebied; het

Filmmuseum moet zich op zijn museale taken concentreren en distributie laten voor wat het is; de filmfestivals ten slotte moeten zich richten op de kwaliteit van hun programmering in plaats van op nevenactiviteiten als het uitbrengen van films en het organiseren van activiteiten door het jaar heen.

Het gebrek aan samenhang en het teveel aan overlap in de sector zouden op den duur moeten worden opgevangen door de oprichting van een sectorinstituut. Verder krijgt het Nederlands Instituut voor Filmeducatie (NIF) een dikke onvoldoende omdat het er niet in is geslaagd zijn rol als onafhankelijk expertise- en informatiecentrum waar te maken. Die taken moeten elders worden ondergebracht. De Raad oppert om daarvoor een nieuw platform of klein stimuleringsfonds in het leven te roepen. Voor de uitvoering van zijn projectmatige taken zou het NIF nog wel rijkssubsidie mogen ontvangen.

De meest ingrijpende maatregel die de Raad voorstelt, is om de subsidieregeling voor distributeurs van artistieke films anders te organiseren. In plaats van een vaststaand bedrag per distributeur vooraf zou er achteraf een bedrag per uitgebrachte film moeten komen. Als experiment moeten beide systemen de komende vier jaar naast elkaar bestaan, hoewel op de vaste bedragen voor Cinemien en Contact Film wordt gekort en kinderfilmdistributeur Park Junior helemaal geen vast bedrag meer krijgt. Wel wordt er 75 duizend euro uitgetrokken voor een nieuwkomer in de Cultuurnota: de in 2002 opgerichte Filmbank, die zich richt op de promotie en distributie van de experimentele Nederlandse film. Maar ook het Filmmuseum wordt gekort op zijn budget voor het uitbrengen van hedendaagse films.

De schoen wringt Gesubsidieerde distributeurs en vertoners hebben grote twijfels over de effectiviteit van de voorgestelde

distributieregeling. Niet alleen maakt het dat risico's die commerciële distributeurs nu zelf weten te dekken, voortaan voor vergoeding door de overheid in aanmerking komen; ook zijn ze bang dat het aanbod erdoor verschaalt, want wie koopt er nou films aan waarvan niet bij voorbaat vaststaat of ze voor uitbrengsubsidie in aanmerking komen. Het werkt bovendien extra bureaucratie in de hand, omdat er weer een commissie in het leven geroepen moet worden die – achteraf – beoordeelt welke films subsidie krijgen. Ten slotte waarschuwen de distributeurs voor het effect dat de regeling op door gemeentes gesubsidieerde filmhuizen kan hebben, als die zich qua programmering straks minder weten te onderscheiden van andere bioscopen, waarmee de legitimiteit van hun overheidssteun in het geding zou kunnen komen.

Onderliggende aanleiding voor het voorstel is de verwaterende scheiding tussen commerciële en artistieke distributeurs en vertoners. Waar de commerciële door de aankoop van pakketten films steeds vaker ook kunstzinnige films op het menu hebben staan, bracht een artistieke distributeur als Cinemien de afgelopen periode ook grotere titels uit als **Festen** van Thomas Vinterberg, **8 femmes** en **Swimming Pool** van François Ozon en **Goodbye, Lenin!** van Wolfgang Becker. Dergelijke succesnummers ondermijnen het bestaande subsidierecht van Cinemien, omdat de steun is bedoeld voor films die zonder bijstand niet in de Nederlandse bioscopen zouden worden uitgebracht.

Op dit punt wringt de schoen in gesubsidieerd filmland: omdat een nieuwe benadering niet past in de bestaande subsidiestructuur, wordt innovatie ontmoedigd. Maar dat het onderscheid tussen commercie en artistieke niet alleen een papieren kwestie is, bleek op een discussieavond die **De Filmkrant** en Het Ketelhuis eind april organiseerden naar aanleiding van het Raadsadvies. Daar viel alleen al het verschil in taalgebruik van 'commerciële' en 'gesubsidieerde' op. De 'commerciële' spraken er zonder omhaal in begrijpelijk Nederlands, waar de 'gesubsidi-

eerden' zich onverstaaenbaar maakten in omslachtig jargon. Waar voeling met de wereld om hen heen voor commerciële filmbedrijven een eerste levensbehoefte is, bestaat er bij gesubsidieerde instellingen vooral de drang om de contacten met de subsidieverstrekking optimaal te houden. Het behoeft geen uitleg dat dat geen gedurfde uitspraken of plannen oplevert.

Het berijden van de eigen stokpaardjes en behoud van de status quo staan voorop. In dat opzicht wordt de tweedeling commercieel-kunstzinnig in de filmsector steeds groter, terwijl de kunstzinnigen paradoxaal genoeg de kunst wel degelijk van de commerciële proberen af te krijgen nauwelijks genoeg is om van te blijven bestaan, en omdat over het onderscheid tussen commercieel en kunstzinnig te discussiëren valt. Anderzijds kruipt de commercie richting kunstzinnig aanbod als blijkt dat daar succes te behalen valt. Dat die twee elkaar niet in de weg hoeven te staan, bewijst volgens Aalbæk Jensen de situatie in Denemarken, waar de arthouse-scene in het commerciële circuit is geïncorporeerd door te werken met doelgroepfilms naar leeftijd en opleiding.

Het valt de Raad aan te rekenen dat hij niet onderkent deel te zijn van het probleem zolang de voorwaarden die hij schept geen einde maken aan het navelstaren in de sector. Subsidie maakt voorzichtig, gemakzuchtig en gedesillusioneerd, zo lijkt het wel. 'Ik snap er al jaren geen snars meer van,' zei regisseur Martin Koolhoven in een door hem uitgesproken column op voornoemde discussieavond. 'Maar ja, ik praat dan ook niet over "beoordelingskaders", "niet-complementaire instrumenten", laat staan over "sector-overschrijdende thema's".'

Karin Wolfs is freelance filmjournalist.

Ze is onder andere redacteur van De Filmkrant en correspondent voor de Britse filmbusinessite ScreenDaily.

Verslag

Anita Twaalfhoven

Paul Verhoeven is terug!

De Dutch Directors Guild organiseerde op 25 maart 'Een avond met Paul Verhoeven', die na 'The American Dream' zijn blik ook weer op Nederland heeft gevestigd. In de Amsterdamse Balie sprak hij voor een publiek van tweehonderd man met Rudolf van den Berg over het vak en de voor- en nadelen van filmen in Hollywood.

Door de geluidsboxen in de grote zaal van De Balie klinkt het in- en uitademen van Sharon Stone en even later verschijnt ze, verward in een hevige liefdesspel met Michael Douglas, naakt op het witte doek. Rudolf van den Berg en Paul Verhoeven belichten de overgangen tussen de verschillende 'cuts'. Die horen in deze scène heel snel en staccato te zijn, benadrukt Verhoeven: 'Cut! Cut! Cut!' Tekeningen uit het storyboard doorsnijden het beeld en laten zien dat vooral in seks- en vechtschènes elk beeld tot in het kleinste detail vastligt, om de acteurs houvast te geven en een gevoel van gêne in het ene geval en ongelukken in het andere geval, te voorkomen.

Een avondje naar Paul Verhoeven luisteren moet een feest zijn voor roddeljournalisten. Zo was MICHAEL DOUGLAS RAZEND JALOERS, omdat de camera's veel vaker op 'D-actrice' SHARON STONE waren gericht dan op hem, en PAUL VERHOEVEN kwam met een torenhoge bloeddruk in het ZIEKENHUIS terecht. En dan vertel ik nog lang niet alles over de gebeurtenissen achter de schermen van **Basic Instinct**.

Maar ondanks de roem en het grote geld – voor **Total Recall** twee miljoen dollar, tegenover 20.000 gulden voor de kaskraker **Turks Fruit** – is Nederlands meest bekende regisseur tijdelijk terug in het land om de film **Zwartboek** te maken.

Filmen in de States biedt mogelijkheden en beperkingen, zo blijkt uit de terugblik op zijn carrière. Steeds vaker kreeg Verhoeven scripts

voor sciencefiction- en actiefilms toegespeeld en lag de keuze voor de hoofdrollen al vast. Zo hoorde 'Arnold' (Schwarzenegger) bij de deals voor **Robocop** en **Total Recall**, maar ook Michael Douglas was al gevraagd voordat Verhoeven het script voor **Basic Instinct** onder ogen kreeg. 'Ik moest hem en aarde bewegen om hem te overtuigen van de keuze voor Sharon Stone als tegenspeelster.' Zij was, in tegenstelling tot Michelle Pfeiffer – die eerder gevraagd was, maar het script te ver vond gaan – een nog een onbekende actrice. 'Sharon is geknipt voor deze rol en dat wist ik, want ik had al eerder met haar gewerkt.'

Kwetsbare regisseur Verhoeven vertelt dat de productie van films bijna volledig in handen is gekomen van de grote commerciële 'companies', die de regisseur formulefilms in de maag splitsen. 'Als ik word gevraagd voor een film, is het plan al rond en hoef ik de opdracht in feite alleen nog uit te voeren. De kleinere bedrijven, die de regisseur vrijlaten, zijn deels failliet gegaan. Ik ben gaan filmen omdat het om "kunst" gaat. Maar dat idee is in het Amerika van nu onmogelijk vast te houden. Het werd op den duur heel moeilijk projecten te vinden die mij buitengewoon interesseerden. De projecten die een link hadden met mijn Europese werk, zoals **Turks Fruit** of **De vierde man**, kreeg ik niet van de grond.'

Een en ander heeft ook te maken met de